



אשירה לה'

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת בשלח

עוצמות יוסף • ה'משגיח' פרעה • הפכת מספדי – למען יזמרך • עבדו את ה'
בשמחה • שירו לה' • מדרגה לדרגה • לאכול מפריה • גם מאחורי הדברים!



עוצמות יוסף

נאמר בפרשה:

וַיְהִי בְשִׁלַּח פְּרַעֲה אֶת הָעָם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמֹת יוֹסֵף עִמּוֹ, כִּי הִשְׁבַּע
הַשְּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת
עֲצַמְתֵי מִזָּה אֶתְכֶם (יג, יז-יט).

יש כאן אריכות מסוימת בהסבר מדוע לקח משה את עצמות יוסף, ויש להבין מה
הסיבה. נראה שהתורה רומזת לנו שמעבר לקיום השבועה שהשביע יוסף את עם
ישראל, היה תפקיד נוסף ללקיחת עצמותיו של יוסף הקשור ליציאת מצרים.

דמותו של יוסף מלווה את בני ישראל ביציאת מצרים משום שיוסף הוא דמות
של קידוש ה'. יוסף קידש שם שמיים בסתר, במסירות נפש של ממש במעשה
אשת פוטיפר, ולכן הוא מבטא את הנקודה העמוקה והפנימית יותר של קידוש
השם. יהודה לעומת זאת קידש שם שמיים בגלוי, וזה כבר גילוי והופעה של
המדרגה הזו של קידוש ה'. יהודה קידש שם שמים גם במעשה תמר וגם בפרשה
שלנו, בקריעת ים סוף. נחשון בן עמינדב נכנס אל הים במסירות נפש, באמונה
גדולה - וזה עשה קידוש השם גדול. למעשה כל יציאת מצרים היא קידוש השם

גלוי ומיוחד. מדגישה לנו התורה שקידוש השם הגלוי של יהודה ושל יציאת מצרים, נמשך מתוך קידוש השם הפנימי. 'וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף, להראות לבני ישראל שצריך ללכת עם מסירות הנפש של יוסף. ישראל יוצאים ממצרים עם נכונות למסור את נפשם בכדי לקדש שם שמיים באופן היותר מלא ושלם.

ה'משגיח' – פרעה

בהמשך הפרשה הקב"ה אומר לישראל שיטעו את פרעה:

וַיֵּשְׁבוּ וַיִּחְנוּ לַפְּנֵי פִי הַחִירֹת... וְאָמַר פְּרָעָה לַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְבָכִים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר, וַחֲזַקְתִּי אֶת לֵב פְּרָעָה וַרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם, וְאֶפְבְּדָה בְּפְרָעָה וּבְכָל חִילוֹ, וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' (יד, ב-ד).

יש כאן תכסיס של הטעיה והערמה כדי למשוך את פרעה ובכך יתקדש שם שמיים יותר וריבונו של עולם יתכבד. בני ישראל יודעים זאת מראש, אז למה הם נבהלים כשפרעה מגיע, הרי הכול היה מתוכנן, עשו לו מארב!

אפשר ללמוד מזה לקח לעצמנו: לא פעם אנחנו יודעים לומר שהקב"ה מכוון את הדרכים לטובה, אבל בפועל בשעת מעשה המציאות כל כך מסתבכת עד שקשה להחזיק את האמונה הפשוטה הזו. צריך להחזיק בידיעה הפשוטה שהקב"ה מגלגל את הדברים למצב של צרה אך ורק כדי להצמיח מתוך כך ישועה גדולה. לאורך כל הדורות, כל פעם ש'פרעה' רודף אחרי 'בני ישראל' - הרדיפות האלו הן בבחינת 'וַחֲזַקְתִּי אֶת לֵב פְּרָעָה', כדי שאחר כך 'אֶפְבְּדָה בְּפְרָעָה וּבְכָל חִילוֹ'. כל מצב של משבר הוא מהלך מאת ריבונו של עולם, וכמו שאז היה לבני ישראל קשה להחזיק את האמונה הזו, כך תמיד ישנו קושי וצריך ללמוד להתכונן ולחזק את האמונה:

וּפְרָעָה הִקְרִיב, וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם - וַהֲגָה מִצְרַיִם נִסְעַ אַחֲרֵיהֶם. וַיִּירָאוּ מְאֹד, וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'.

חז"ל מדקדקים בלשון הפסוק 'וּפְרָעָה הִקְרִיב', מלשון הפעיל אחרים ולא 'קרב' בעצמו, שפרעה הקריב את ישראל אל אביהם שבשמיים. על ידי הסכנה הגדולה – 'וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'". הסכנה עוררה אותם לשוב בתשובה, כך אומר המדרש.

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 3

באים גדולי החסידות ומוסיפים קומה נוספת. בני ישראל 'נשאו את עיניהם', הבחינו בכך שהצרות, פרעה, הוא זה שגורם להם להתעוררות לשוב בתשובה, כביכול הוא ה'משגיח' בישיבה שנותן להם מוסר! מה שעשה הפחד מפני פרעה, לא היו עושות אפילו מאות תעניות מביאות לתשובה עצומה כזו. 'וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'", הצעקה הזו היא צעקה של צער, בני ישראל הצטערו על כך שמה שמעורר אותם לשוב בתשובה אלו הצרות והרדיפה של פרעה. הסדר הוא לשוב בתשובה מפני שזה מה שנכון לעשות, להתקרב אל ה' מתוך רצון להתקרב אל ה', ולא בעקבות משהו חיצוני – צרות, סכנות או רדיפה של גויים. הצעקה שצעקו בני ישראל מבטאת חרטה עמוקה, הם רוצים לזכות לתשובה שתהיה מעומקא דליבא, מצד עצמם, לא לחכות למשהו שיעורר אותם לחזור בתשובה. וכמובן, הדברים אמורים לכל אדם. בכל המצבים ובכל הדורות.

הפכת מספדי

המהפך שמתרחש בקריעת ים סוף הוא עצום. הפסוקים עצמם וגם מדרשי חז"ל מתארים את הסכנה העצומה שישראל היו נתונים בה. מצרים אחריהם, הם לפניהם, מן הצדדים - חיות רעות. אין שום דרך להינצל. בני ישראל יודעים שהמצרים רודפים אחריהם מלאי שנאה וכעס אחרי כל הצרות שישראל גרמו להם. ראשית, עשרת המכות, ואחר כך ביציאתם שאלו בני ישראל מן המצרים כלי כסף וכלי זהב, 'רוקנו את מצרים' מכל הכסף והזהב, והמצרים רותחים מכעס כשהם מבינים שישראל ברחו להם. הרי משה ואהרן אמרו לפרעה שהם הולכים רק לשלושה ימים, והנה עכשיו מתברר שהם בורחים. יודעים בני ישראל כי כל הזעם, הכעס והשנאה הללו ממריצים את המצרים שרודפים אחריהם. הם היו בטוחים שזה הסוף. זה עתה הרג ה' את כל בכורי מצרים - המצרים בוודאי יהרגו אותם. סכנת מוות מרחפת, מן הסתם כולם אמרו וידוי, הסתכלו במבט אחרון על הילדים ועל המשפחות. לא יישאר שום דבר. זו התחושה הכי קשה וגרועה שיכולה להיות.

וכעבור זמן קצר, ממש כמה שעות - ישועה גדולה שכמותה אי אפשר לתאר. מהפך כזה, מיוחד מוות להצלה מוחלטת, זו 'מכת חשמל' ממש. זעזוע נפשי כל

כך גדול, מעבר מקיצוניות אחת לקיצוניות שניה. בלילה סכנה עצומה, ובבוקר - אין מצרים, אין אויב, אין סכנה, אין ממה לחשוש. ישועה מוחלטת.

הזעזוע העצום הזה, העוצמה של המהפך, היה מין טיפול עמוק מאוד שמטרתו לנקות את נפשם של ישראל מכל ההשפעות הזרות שהשפיעו עליהם המצרים במשך השנים. בני ישראל הגיעו במצרים למדרגה נמוכה מאוד, כמו שחז"ל מתארים. המלאכים בשעת קריעת הים אמרו לפני הקדוש ברוך הוא 'הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה!' הם לא רואים הבדל בין בני ישראל ובין המצרים. ישראל זקוקים לתיקון מאוד גדול, וקריעת ים סוף עושה את התיקון הזה.

ובאמת, מתוך קריעת הים זוכים ישראל למדרגה של 'יִיֶאֱמִינוּ בֵּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ'. מדרגה חדשה של אמונה. הישועה המוחלטת הזו ממש מחדירה בבני ישראל אמונה. אני רוצה לתאר את גודל ההצלה. לא רק שהסכנה נעלמה ואין ממה לחשוש, אלא זוכים לשלמות נפלאה של טוב. כמובן שעבורם העיקר היה להינצל מן המצב הקשה, אם אדם מצליח לברוח מפני אויב, לא אכפת לו אם בדרך הוא נפל לבור או התלכלך בבוץ. אבל הקדוש ברוך הוא לא הסתפק בזה. הם עוברים 'בַּיְבֹשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם', ומתארים לנו חז"ל שכאשר המים הסתלקו הם לא השאירו את האדמה בוצית, בורות, עליות ומורדות. האדמה חרבה לחלוטין, הדרך ישרה, והם הולכים בדרך סלולה. בנוסף - בני ישראל יוצאים מן הים בעושר גדול ועצום - גדולה ביזת הים יותר מביזת מצרים!

על כל זאת אנו מודים: 'אילו קרע לנו את הים ולא העבירנו בתוכו בחרבה - דינו, אילו העבירנו בתוכו בחרבה ולא שיקע צרינו בתוכו - דינו'. ההעברה בחרבה היא עוד תוספת של טוב, מן שלימות כזו של נס. כאשר הקב"ה עושה ניסים - הוא עושה אותם בצורה מושלמת, שיהיה גם נוח. התחושה הזו מקנה לישראל אמונה עצומה, תחושה של קרבת ה' אליהם. אולי זו הסבה לכך שחז"ל מחשיבים את המכות שהיו בקריעת ים סוף פי כמה וכמה ממכות מצרים - מאתיים מכות, או מאתיים חמישים מכות. אם מכות מצרים היו מעין עשרה שיעורי אמונה, אז עכשיו מגיע השיעור כללי, שיעור כלל-ישראלי מיוחד במינו.

למען יזמרך

אחרי ההופעה הגדולה האלוקית בקריעת הים, הלב של בני ישראל מתרחב ומתרומם והם אומרים שירה לפני ריבוננו של עולם: 'אֵז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' (טו, א). דרשו חז"ל על שירת הים את הפסוק 'נִכּוֹן כְּסָאָךְ מֵאֵז מְעוֹלָם אֶתָּה' (תהלים צג, ב):

אמר ר' ברכיה בשם ר' אבהו: אף על פני ש'מְעוֹלָם אֶתָּה', לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולם עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר: 'נִכּוֹן כְּסָאָךְ מֵאֵז'.

הקב"ה תמיד היה בעולם, אבל מאז אותה שעה, כביכול, נודע שמו בעולם. מעניין שהדגש לפי המדרש הוא על השירה, לא על עצם קריעת הים.

משל למלך שעשה מלחמה וניצח, ועשו אותו אוגוסטוס (-מלך ראשי). אמרו לו: עד שלא עשית מלחמה היית מלך, עכשיו שעשית מלחמה עשינוך אוגוסטוס. כך אמרו ישראל לפני הקב"ה: באמת עד שלא בראת עולמך היית, ומשבראת אותו אתה הוא. אבל משעמדת בים ואמרנו שירה לפניך ב'אז', נתיישבה מלכותך וכסאך. הוי אומר 'נִכּוֹן כְּסָאָךְ מֵאֵז' – מ'אֵז יִשִּׁיר'.

המדרש מסביר שם שההבדל בין מלך קטן ומלך גדול היה שלמלך קטן היו עושים ציור כשהוא עומד; ואילו מלך גדול היו מציירים אותו כשהוא יושב על כיסא. לכן התיאור של הגדולה האלוקית אחרי השירה הוא 'נִכּוֹן כְּסָאָךְ מֵאֵז', מ'אֵז יִשִּׁיר'. שירה היא שיא של עליה רוחנית. אפילו למלאכים מיוחסת השירה. חלקם אומרים שירה ביום, חלקם אומרים בלילה, תמיד יש שירה לפני הקדוש ברוך הוא. השירה מבטאת גילוי מיוחד ועמוק של הבנה שמגלים הנבראים. על ידי השירה, העניין האלוקי מתגלה בעולם. על כן דרשו חכמים שדווקא על ידי השירה 'נִכּוֹן כְּסָאָךְ מֵאֵז'.

אני רוצה להרחיב עוד בעניין השירה. הגמרא (ערכין יא.) שואלת 'מניין לשירה מן התורה?' כוונת הגמרא לברר מהו המקור המחייב של שירת הלויים בעת הקרבת הקרבנות.

אמר רב יהודה אמר שמואל: 'וְיִשְׂרָת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵיו' (דברים יח, ז). איזהו שירות בשם? הוי אומר זה שירה.

השירות היחיד שבו משרתים בשם ה' הוא השירה שבה מזכירים את שם ה'.

רב מתנא אמר: מהכא: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב' (שם כח, מז). איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב? הוי אומר זה שמחה.

מפרש רש"י שאין אדם אומר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב. העבודה צריכה להיות מתוך שמחה, והשמחה הכי גדולה שיכולה להיות היא השירה. ממשכה הגמרא ושואלת, אולי הכוונה לדברי תורה, שכתוב עליהם 'פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָיִם מְשִׁמְחֵי לֵב' (תהלים יט, ט)? עונה הגמרא: "מְשִׁמְחֵי לֵב" איקרו, אבל 'טוב לֵבָב' לא איקרו'. הביטוי של שמחה נאמר גם על תורה, אבל השירה היא גם שמחה וגם טוב לבב. עוד מציעה הגמרא, אולי הכוונה היא למצוות הבאת הביכורים, שכתוב בה 'וְשִׂמְחֶתָּ בְּכָל הַטּוֹב' (שם כו, יא) – גם שמחה וגם טוב. דוחה הגמרא: "טוב" איקרו, אבל 'טוב לֵבָב' לא איקרו".

זאת אומרת שהשילוב של הביטויים החזקים הללו, שמחה וטוב לבב הוא דווקא בשירה. הטוב הכי שלם, השמחה הגדולה ביותר, מתגלה בשירה. גם התוספות מדגישים את העניין של טוב לב דווקא. הם מקשים, שהרי גם דברי התורה נקראים 'טוב': 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב ונכסף' (תהלים קיט, עב), 'כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו' (משלי ד, ב), ועוד. אם כן, על התורה כתוב שהיא משמחת וגם טובה - אז אולי כוונת הפסוק 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב' הייתה לדברי תורה ולא לשירה. מתרצים התוספות, שנאמר על התורה טוב, אבל לא 'טוב לֵבָב'. תורה אמנם משמחת וטובה, אבל טוב לבב הוא דווקא בשירה. את הפסוק המיוחד הזה, 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב', מקיימים דווקא על ידי השירה לפני ריבונו של עולם.

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 7

עיקר השירה ושיא השירה היה כמובן בבית המקדש, ב'שיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש' בזמן שהיו מקריבים את קרבנות הציבור. ואולם עבודת ה' בכלל צריכה להיות בשמחה ובטוב לבב. הרי הפסוק לא נאמר דווקא על עבודת הלויים, התורה דורשת באופן כללי לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב.

עבדו את ה' בשמחה

לפי ספר העיקרים, הפירוש של הפסוק הוא שכל הצרות של ישראל הגיעו כעונש על מצב שבו 'עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ', אבל לא עבדת אותו 'בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב'. אדם עובד את ה', עושה רק את רצונו, לא נכשל בעבירות, מקיים את כל המצוות – אבל לא בשמחה. הוא עושה את זה כי צריך, כי זה נכון, כי זה צודק, הוא עושה את זה אפילו לשם שמים ולא לשם שכר, הוא אפילו מכוון בכוונות מיוחדות לכבוד ה' יתברך - רק לא עושה את זה בשמחה. על זה מגיעה כזו תוכחה נוראה וכאלו עונשים חמורים - זה לא מובן! מה גם שחכמינו זכרונם לברכה מספרים לנו בכמה מקומות על כך שהחורבן בא בגלל עבירות חמורות שישראל נכשלו בהן - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים ולא בגלל שלא עבדו בשמחה. למעשה בתורה אין שום אזהרה או איסור 'השמרו לכם פן תעבדו את ה' שלא בשמחה', אז מה פתאום בתוך דברי התוכחה התורה אומרת 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב'!?

והתשובה היא, שלנפילה הנוראה שהגיעה בסופו של דבר יש שורש. השורש הוא האם עובדים את ה' בשמחה ובטוב לבב. אם העבודה אינה מתוך שמחה - מתחילה ירידה רוחנית, כבר לא מקיימים את כל המצוות, יורדים ויורדים, מטה-מטה. הנפילה מתחילה בכך שלא שואפים אל המטרה העליונה, לא מחפשים את השיא של עבודת ה', את הדבקות, השמחה וטוב הלבב בצורה מלאה ושלמה. זו הנקודה שבה מתחילה הנפילה, ואחר כך היא רק מתפשטת, ומגיעה גם לדברים הכי נוראים. עניינם של ישראל הוא שאם הם לא עולים מעלה מעלה – הם יורדים מטה. אומה גדולה לא נמצאת לעולם במצב אמצעי. הכל בגדלות - העליות בגדלות, והמשברים בגדלות. כך אומר הרב קוק זצ"ל (אורות, עמוד נה): "גדולים

אנחנו, וגדולות הנה משוגותינו (=טעויותינו), ובשביל כך גדולות הן צרותינו, וגדולים גם תנחומותינו."

ועל השמחה הזו אנחנו צריכים לעבוד. לזכור שהמטרה שלנו היא לא רק לקיים את המצוות, לא רק לקיים את התורה, שהיא משמחת וטובה כמו שהזכרנו, אלא לעשות אותה בשמחה גדולה, לשאוף להעצים אותה, שתהיה עוד יותר גדולה, מתוך אהבה יותר גדולה, מתוך חשק, מתוך דבקות. האר"י ז"ל מפרש את הפסוק הזה שכל אחד צריך לתאר לעצמו מה הדבר שהכי משמח אותו בעולם, ולדמיין איך הוא משיג אותו פתאום, איזו שמחה, איזו התרגשות – ויזכור שאת עבודת ה' הוא צריך לעשות בשמחה גדולה עוד יותר מזה. כך הוא מסביר את סוף הפסוק 'בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מֵרַב כֹּל' - יותר מרוב כל, כך צריך לעבוד את ה'. ובצדק, כמובן, הרי איזה דבר יכול לשמח יותר מהשמחה להיות קרוב אל המקור של כל הטוב שקיים בעולם הזה. כל הטוב שבעולם הוא חלקיקים קטנים מתוך הגדלות והשלמות האלוקית, ואתה מסוגל להיות מחובר אל המקור האינסופי שממנו נובע כל הטוב והשמחה שבעולם. מובן שאין שמחה יותר גדולה מזה.

איך אדם מתחבר אל ריבונו של עולם - על ידי מצוותיו, על ידי לימוד התורה, על ידי עבודת ה' בתפילה ובתורה, במצוות ובמעשים טובים. אלו הדברים שמקשרים את האדם אל ריבונו של עולם. אני עושה את רצונו, ובזה רצונו מתגלה על ידי. אני נעשה כלי להופעתו של ריבונו של עולם, להופעת רצונו, כלי למקור הטוב של כל הטוב. כך יש לעורר את השמחה בעבודת ה'.

שירו לה'

שבת שירה היא שבת מיוחדת, אנחנו צריכים לצאת ממנה עם רוממות חדשה, עם התחזקות ועלייה בעבודת ה'. שירת הים הייתה כל כך גדולה, העלייה הרוחנית שהייתה אז לעם ישראל הייתה כל כך עצומה, עד שהיא נהייתה נצחית. זו לא התלהבות רגעית, לא רק באותה השעה הם התעלו למדרגה עליונה, אלא נשאר רושם מן השירה הזו לנצח. וכך דרשו חכמינו זכרונם לברכה:

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 9

מניין לתחיית המתים מן התורה? שנאמר: 'אִזְּו יִשִּׁיר מְשֶׁה'. 'שור' לא נאמר, אלא 'יִשִּׁיר'.

חז"ל לומדים מהפסוק הזה רמז לכך שתהיה תחיית המתים, מפני שהפסוק מדבר בלשון עתיד, 'יִשִּׁיר', ופירושו של דבר שתמיד ישיר, גם לעתיד לבוא. השירה הזו נצחית. כך גם ביחס לפסוק 'ה' 'מִלֶּךְ לְעֶלְם וְעַד' (פסוק יח): תמיד ימלוך, לא רק עכשיו בהווה, אלא מלכותו תימשך תמיד ולא תפסיק, עד תחיית המתים. המיתה לא תפסיק את השירה הזו, או את הופעת המלכות האלוקית. ואמנם אנחנו שרים את השירה הזו יום-יום בפסוקי דזמרה, וגם לפני שתיקנו לומר אותה בפסוקי דזמרה, קבעו אנשי כנסת הגדולה בברכות קריאת שמע גם בבוקר וגם בערב את הפסוק 'ה' 'מִלֶּךְ לְעֶלְם וְעַד', שהוא תמצית השירה. השירה הזו נמשכת כל הזמן, יכולות להיות תקופות שבהן מתכסה הרוממות הזו - אבל לפני ולפנים היא נמצאת ומחכה להתגלות.

בהקדמה לספר פאת השולחן מסופר שכאשר הגאון מווילנא סיים את פירושו לספר שיר השירים, עשה מסיבת סיום גדולה:

ציווה לסגור חדרו, והחלונות סוגרו ביום, והדליקו נרות הרבה. וכאשר סיים פירושו נשא עיניו למרום בדבקות עצומה בברכה והודאה לשמו הגדול יתברך שמו שזיכהו להשגת אור כל התורה בפנימיותה וחיצוניותה. וכה אמר: כל החכמות נצרכים לתורתנו הקדושה וכלולים בה. וידעם כולם לתכליתם, והזכירם: חכמת אלגברה ומשולשים והנדסה, וחכמת מוזיקה, ושיבחה הרבה. הוא היה אומר כי רוב טעמי תורה וסודות שירי הלויים, וסודות תיקוני הזוהר, אי אפשר לידע בלעדיה. על ידה יכולים בני אדם למות בכלות נפשם לנימותיה, ויכולים להחיות מתים על ידי סודותיה.

הגר"א ידע גם את התיאוריה של המוזיקה, לא רק לשיר. הוא אמר שאדם שלא יודע מוזיקה לא יכול להגיע לרוב טעמי תורה וסודות ותיקוני זוהר. עוד מסופר שם שהגר"א אמר שמשנה רבינו הביא מהר סיני את יסודות הניגונים אחרי ששמע את שירת המלאכים, ושאר הניגונים מורכבים מאותם היסודות. הגאון לא היה

מהחסידיים שאוהבים את השירה ואת המנגינות, והנה הוא מלמד אותנו על החשיבות של הנגינה והשירה, והכוח שלה להביא להתרוממות רוחנית. גם השירים שאנחנו שרים כאן בשבת - זו ממש עבודת ה', לא צריך לזלזל בזה או לחשוב שזה ביטול תורה. אם שרים בכוונה והתרוממות, יש לזה ערך גדול של דבקות.

מדרגה לדרגה

מעמד קריעת ים סוף היה כל כך גדול, עד שאמרו חז"ל: 'מה שראתה שפחה על הים לא ראה יחזקאל בן בוזי במעשה מרכבה'! הנבואה שראתה שפחה באותה זמן הייתה גדולה ממעשה מרכבה, וכמובן שמי שהיה במדרגה יותר גבוהה משפחה - ראה עוד יותר. שפחה, שלא למדה דבר, ולא ראתה עד היום, לפתע ראתה מראות נבואיים. מעמד כל כך עצום שכמובן השאיר רושם רם על בני ישראל. אבל צריך היה להמשיך הלאה. 'וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יְשָׁרָאֵל מֵיַם סוּף' (טו, כב), פירשו חז"ל שמשה צריך היה לקחת אותם בכוח בגלל ביזת הים. הם לא הספיקו לקחת את כל הביזה שנשארה מן המצרים, וכבר צריך להמשיך הלאה. ואילו הזוהר אומר שהסיבה לכך שהם לא רצו לעזוב הייתה שבמקום הזה הם נפגשו עם ההופעה האלקית הנבואית הגדולה.

מי צודק, הם רצו את הביזה או את קרבת ה' - היו כאלה והיו כאלה. היו כאלה שנשארו בגלל ביזת הים, וגם הם כמובן עשו לשם שמיים, הרי הם צריכים לקיים את ההבטחה האלוקית כי ככל שיצאו ברכוש גדול יותר כך יהיה קידוש השם גדול יותר. והיו כאלה שלא רצו ללכת בגלל הגובה הרוחני הגדול שזכו לו באותו המקום. לכאורה אותם אנשים צודקים, למה משה לוקח אותם ומפריד אותם מהמדרגה שהם זכו לה בים סוף. התשובה היא שמשה אומר להם שעד כמה שמדרגת קריעת ים סוף היא עצומה וגדולה מאוד - אנחנו הולכים למדרגה עוד יותר גדולה, למעמד הר סיני, 'גבוה מעל גבוה'. לפעמים צריך האדם לעזוב בכוח את מדרגתו הרוחנית הגבוהה כדי להגיע למדרגה גבוהה יותר. לא לעצור, לא להתמקם, אלא להמשיך ולעלות מעלה.

לאכול מפריה

בהמשך הפרשה שלנו זוכים בני ישראל לדבר עצום נוסף – המן. במשך ארבעים שנה, בכל השנים שבני ישראל נמצאים במדבר, יורד מן השמיים לחם אלוקי. כמובן, היה בזה גם שיעור חינוכי גדול. חז"ל אומרים (מכילתא דר' ישמעאל, פרשת בשלח): 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ושניים להם אוכלי התרומה'. ההבנה הפשוטית היא שכדי ללמוד תורה כראוי צריך האדם שלא תהיינה לו דאגות פרנסה. 'שְׁמֵלְתֶךָ לֹא בְלִתָּה מֵעֲלִיד וְרִגְלֶךָ לֹא בְצִקָּה' (דברים ה, ד), בכל יום יש אוכל, לא צריך לדאוג. בני ישראל יכולים להיות אברכי-כולל למשך ארבעים שנה, בלי עול של פרנסה. גם אוכלי התרומה, הכהנים, יש להם פרנסה מסודרת והם אינם צריכים לעבוד, ולכן להם ניתנה התורה כי הם פנויים לעסוק בה יותר מאחרים.

אבל ההסבר העמוק יותר הוא שאכילת המן פעלה על הנפשות. במשך כל השנים הללו הם אוכלים לחם רוחני, לחם אלוקי, שמברכים עליו ברכת 'המוציא לחם מן השמים', שהמראה שלו לא כל כך ברור. למעשה, זה גם היה קצת החיסרון של המן. הגמרא אומרת (יומא עד:): 'טוֹב מִרְאֵה עֵינַיִם מִהֲלֶךְ נֶפֶשׁ' (קהלת ו, ט) - כשרואים את הלחם הוא משיביע יותר. חלק מן האכילה זה לראות את האוכל, ולכן הגמרא מדריכה לאכול ביום ולא בלילה. עוד אומרים חז"ל (שם עה:): שהמן היה נבלע באיברים, לא היה בו שום דבר מיותר, ולכן לא היה צריך להוציא פסולת אחרי שאכלו ממנו. בני ישראל דאגו מזה, כי הם חששו שאדם שאוכל ולא מוציא, צובר פסולת בגוף, וזה מסוכן. האמת היא שהכול היה איכותי ונצרך בדיוק לגוף, ולכן אין שום פסולת – 'לֶחֶם אֲבִירִים אֶכֶל אִישׁ' (תהלים כה, כה), לחם שנבלע באיברים. אדם שאוכל דברים גשמיים, הוא קצת מתגשם, אדם שאוכל מן מהשמיים נהיה רוחני יותר. שמעתי פעם שגם ביין יש מעלה דומה, שביחס לשאר המאכלים אין בו הרבה פסולת. כנראה לא בכדי תקנו לנו חז"ל לברך על דברים שבקדושה על היין - קידוש של שבת, קידושין, ברית מילה, זימון - כי יש לו איכות מיוחדת. בכל אופן, ההסבר העמוק לכך שתורה ניתנה לאוכלי המן הוא שהמן יש בו איכות רוחנית, ומי שזכה לאכול אותו התקדש.

התורה מספרת לנו שבני ישראל 'אכלו את המן... עד באם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד באם אל קצה ארץ כנען' (טז, לה).

שואל ה'חסד לאברהם', לכאורה צריך היה להיות הפוך. דווקא בארץ ישראל, ארץ הקודש, ארץ ה', זה המקום לדברים הכי רוחניים, הכי טובים. זה המקום לאוכל שאין בו פסולת, האוכל המושלם ביותר. אז למה דווקא בארץ ישראל לא יורד מן. מבאר בעל 'חסד לאברהם', שהמדבר הוא מקום טמא, והדבר מתבטא בפועל בצמצום שיש בו, והסכנות שקיימות בו – 'נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים' (דברים ח, טו), כל זה רומז גם על המצב הרוחני של המדבר. מקום שבו אין אפשרות של צמיחה, כנראה שגם מבחינה רוחנית אי אפשר להוריד בו קדושה בצורה טבעית. הפירות יגדלו במקום טמא ולא תהיה בהם קדושה, ולכן היה צריך להוריד לבני ישראל מן מן השמיים. אבל ארץ ישראל היא ארץ הקודש, הפירות הגשמיים שגדלים בה קדושים, הקדושה יורדת אל הפירות והגידולים. יוצא לפי דבריו שמעלת פירות ארץ ישראל עולה על מעלת המן שהיה במדבר, בארץ ישראל כבר לא צריך את המן כי פירות הארץ מקודשים.

גם מאחורי הדברים

את הנס הגדול הזה של המן, נס שהיה קבוע במשך ארבעים שנה, אומר הקדוש ברוך הוא למשה לשמר לכל הדורות:

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מֵלֵא הָעֶמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (טז, לב).

בכל יום מי שהשאיר מן למחרת - המן שלו הבאיש, חוץ מיום השבת שבו הוא נשאר טרי ולא הבאיש. כאשר ריבוננו של עולם אמר לקחת מן ולשמור לדורות, הוא לא מתקלקל בלי מקרר ובלי שום חומרים משמרים.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן קַח צִנְצֻנֹת אַחַת וְתֵן שָׁמָּה מֵלֵא הָעֶמֶר מִן הַנֶּחֱם אֹתוֹ לִפְנֵי ה' לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם (שם, לג).

שיחת הרב זלמן מלמד לפרשת השבוע ♦ 13

אני רוצה להביא את דבריו של ר' נחום מצרנוביל בספר מאור עיניים. למה נזכר בפסוק הכלי שבו צריך לקחת את המן, 'קַח צְנֻפֶת אֶחָת'. ר' נחום אומר, שהשמירה הזו לא נועדה רק בשביל שבני ישראל יזכרו את הנס הגדול שהיה להם בהיותם במדבר, אלא היא נועדה גם להזכיר לנו שכל אוכל שאדם אוכל הוא מן השמיים, מעשה ה'. לכן אומר ה' למשה לשים את המן בצנצנת, בכלי, בלבוש, כדי להזכיר לנו שגם אם המן והשפע האלוקי מופיע אלינו דרך לבושים גשמיים - זה עדיין מן.

פירושו של דבר, שהאוכל שה' זן ומפרנס על ידו את כל העולם כולו, הוא ממש מן, אלא שהוא מופיע בבושים שונים, על ידי עבודת האדם, על ידי הצמיחה של הקרקע, בתוך כל זה ריבונו של עולם הוא שעושה הכול. כל ההופעה של הטבע היא כיסוי לשפע האלוקי. בעצם הכול הוא שפע אלוקי שהקב"ה מחייה על ידו את העולם והאדם. זהו המסר של המן אלינו. לכן יש מנהג שמופיע בסידורים לומר את פרשת המן בכל יום, כדי לזכור שכל מה שאנחנו אוכלים וכל הפרנסה שלנו מגיעה מאת ריבונו של עולם ישירות, ולא להתרגל לראות את הדברים כטבעיים.

אני רוצה לומר דבר נוסף בנושא של לבוש. כיסויים יכולים להיות חיסרון. אם הם מכסים את הדבר האמתי ולא רואים אותו כראוי - יכולים לטעות ולהפסיד. אבל ישנם לבושים שמוסיפים. אדם שלובש בגדי פאר, אמנם הם מכסים אותו אבל גם מוסיפים לו הוד והדר. לכל אדם בכל מצב ישנם לבושים שיכולים לגלות את המהות הפנימית שלו. הטבע הוא לבוש שמצד אחד מכסה את ההופעה האלוקית, ומצד שני הוא מגלה אותה ומבטא אותה בכלים שאנחנו יכולים להבין ולגלות דרכם את יד ה'. אם נדע להבחין ולראות דרך הלבושים את התוכן הפנימי, לא להיעצר בצורה החיצונית - הלבושים יוכלו לרומם אותנו להשגות גדולות.

אפשר להסתכל על הטבע כמסתיר את מעשי ה', ואז זה נראה כאתגר. אנחנו רוצים לראות את מה שיש בפנים, להתבונן ולדעת מהו המקור והשורש של כל דבר, מתוך הבנה שכל דבר שקיים בעולם הוא מעשה ה'. זה לא מפריע, אלא עוזר. האדם יכול להגיע למצב שבו ההסתרה עוזרת לו לגלות. כמו לבושי הפאר

של המלך שעוזרים לנו להבין את המהות שלו. הכוונה היא שאם אדם יודע שגדלות ה' מופיעה בטבע בצורה מכוונת ומדויקת, המבט עלול להשתנות. אפילו למטה, אפילו בתוך כל הכיסויים, מופיעה גדולת ה'. אדרבה, אם כאן היא מופיעה בצורה הכי מלובשת והכי מכוסה, זה שיא הגדלות האלוקית, היא כל כך עצומה עד שהיא מופיעה ומתלבשת בלבושים גשמיים טבעיים גדולים ושונים. זו התבוננות עמוקה מאוד, להבין ולהתרגל לראות את העולם כך, מתוך הבנה שהכול מופיע את ריבונו של עולם.

זהו המסר של 'קח צְנִצְנִת אַחַת'. תלביש את המן בצנצנת, כי ההופעה האלקית בעולם תמיד מופיעה דרך לבושים, וצריך להתרגל לראות את ריבונו של עולם בכל מקום. ולא לחשוב 'למרות שזה מכוסה צריך להסתכל פנימה', אלא להבין שדווקא הכיסויים הם השלמה, הרחבה והתפשטות של ההופעה האלוקית. עם המסרים האלו אפשר לעלות מעלה מעלה במדרגות גדולות ועצומות מאוד, שנזכה בעזרת ה' לקחת אתנו את הדברים לאורך ימים ושנים.



השיחה נמסרה בשנת התשע"א

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

